

Et Forslag til Katholicismens Gjenindførelse i Jylland, fremsat til Pavestolen 1629.

Meddelt af Johannes Steenstrup.

Det har ofte været omtalt bl. A. her i Kirkehistoriske Samlinger, hvilke talrige og ihærdige Forsøg der i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede fra Papisternes Side ere blevne gjorte paa at gjenindføre Katholicismen i Danmark. De jesuitiske Skoler havde da naaet et Højdepunkt af Blomstring og høstet saa rige Frugter paa Propagandaens store Mark i andre Lande, at man vel kunde være berettiget til at tro paa en heldig Høst ogsaa her i Norden. Udsigten til at naa dette Maal var neppe nogensinde større end da i Aarene 1627—1629 de kejserlige Tropper havde oversvømmet den jydsk Halvø. Man kunde vente, at den katholske Gejstlighed da havde gjort alvorlige Forsøg paa at gjenindplante den ene saliggjørende Lære paa den Jordbund, som kun for et Hundredeaar tilbage var blevet den røvet¹⁾. Jeg skal i det Følgende meddele en saadan til den romerske Curie fremsat Plan om at restaurere den gamle Tro i Jylland; jeg tror ikke, at den tidligere har

¹⁾ Jfr. Helveg, den danske Kirkes Historie efter Reformationen. 2den Udgave I. 351 ff. Sidst og udførligst er der redegjort derfor i Dr. Rørdams Kjøbenhavns Universitets Historie. III, 153 ff.

været trykt eller omtalt, ej heller at Forslagsstilleren er bekendt her i Danmark, skjøndt kun faa af de danske Frafaldne have naaet saa høje gejstlige Poster i Udlandet som han. Denne Mand er Christianus Laurentius Ørn fra Arup i Jylland af dansk adelig Slægt¹⁾. Det var efter al Rimelighed gaaet ham, som det gik saa mangen anden dansk Adelig paa de Tider, at han i Udlandet havde studeret paa en af de berømte jesuitiske Skoler i Vilna, Olmütz eller Braunsberg²⁾, og dér var bleven vundet for den katholske Lære. De nævnte tre Skoler vare, som det ogsaa udtrykkeligt siges i Forslaget, oprettede af Paverne for at skaffe den katholske Tro Indpas i Danmark, og det er vist Sandhed, hvad det videre hedder, at neppe nogen ved disse Skoler Studerende vendte hjem til Danmark uden at have indsuget med de erhvervede Kundskaber noget af den katholske Lære. Vist er, at Christianus Laurentius blev katholsk Gejstlig og virkede som Prædikant i Ungarn, og

¹⁾ Det var i og for sig ikke nødvendigt af hans Udsagn i Forslaget, at han i Jylland har *consanguineos et affines etiam nobilitate insignes* at slutte, at han selv var adelig, hvad dog Overskriften gjør (*nobilis danus*), men, da der fandtes adelige Ørn'er, er det rimeligt nok, at han var af Adel. Cand. mag. Carl Bricka har saaledes gjort mig opmærksom paa, at der nævnes en adelig Christen Ørn med en lille Besiddelse i Hvidbjerg paa Mors i Præsternes Indberetning af 1568 (Wulff, statistiske Bidrag til Vendelbo Stifts Historie 224), og at en Axel Ørn, Kammerjunker hos Prinds Christian, blev ihjelskudt 1627 (Holberg, Danmarkshistorie II, 729; Levins Udgave II, 497). Familien maa have hørt til den laveste Adel. Om de Mænd af Navnet Ørn, som virkede i Kirkens og Skolens Tjeneste i det 17de Aarh., have været af den adellige Familie, maa staa hen. — Arup er formodentlig Byen Arup paa Hannæs, men kan dog ogsaa være en af Jyllands mange Aarup'er.

²⁾ At disse tre Skoler, som nævnes i nedenstaaende Forslag, vare de her fra Norden mest besøgte jesuitiske Instituter, synes ogsaa at fremgaa af Messenius, *Scondia illustrata* VII, 54: *Quandoquidem novus Antistes (1579) non paucis opus haberet cooperariis, adolescentibus nobilioris ingenii ex toto passim regno collecti ad Gymnasia simul Jesuitica, Romam, Olomucium, Vilnam & Brunsbergam catervatim transmittuntur.* Jfr. iøvrigt Theiner, *Schweden und seine Stellung zum heiligen Stuhl* I, 529 ff.

at han i Aaret 1614 blev ansat i en høj Stilling ved Domkirken i Presburg. — Protestanterne i Ungarn havde fra det Øjeblik, da Jesuiterne vare blevne indkaldte i dette Land, maattet udholde mange Kampe med disse ved alle mulige Midler virkende Modstandere, som havde vidst at skaffe sig Magt iblandt Folket og Indflydelse hos Kongerne. Protestanternes Trosfrihed blev stadig krænket; det var først da Siebenbürgerfyrsten Bethlen Gabor stillede sig i Spidsen for de Undertrykte, at der (ved Wienerfreden 1606) blev vundet fri Religionsøvelse for alle Trosbekjendere. Da den ungarske Throne (1619) tilfaldt den af Jesuiterne opdragne Ferdinand den Anden, begyndte Protestanterne paany at foruroliges, og deres gamle Hjælper Bethlen faldt atter ind i Ungarn og erobrede hele Landet. Det er vel muligt, at Chr. Laurentius, den »ivrige Prædikant« og Proselytmager, har lidt nogen Ulempe, da Presburg indtoges af Bethlen; han sigter til noget Saadant i Slutningen af Forslaget. I Aaret 1620 blev han af Kejser Ferdinand kaldet til Wien som Decan ved St. Stephanskirken og 1630 blev han Domprovst. Han døde den 12te Marts 1636. Chr. Laurentius synes ikke at have givet noget Arbejde i Trykken¹⁾. — Da han i Aaret 1629 var afsendt til Rom, fremsatte han for Pave Urban den 8de den nedenstaaende Plan til den katholske Tros Gjenindsættelse i den danske Kirke. Man maa indrømme, at han var competent til at fremsætte et saadant Forslag ikke blot paa Grund af sin Fødsel og sit Kjendskab til de Danskes Karakter og Sædvaner, hvorom han giver mange træffende Bemærkninger, men tillige fordi han havde set paa nært Hold, ad hvilke Veje Propagandaen

¹⁾ De nævnte Efterretninger om hans Liv og Virksomhed ere hentede dels fra Forslaget selv, dels fra følgende Optegnelse hos Hormayr, Wien's Geschichte und Denkwürdigkeiten, 2te Abth. I, 2, 184: Christian Lorenz Oern von Arup, ein Däne und eifriger Prediger zu Pressburg, deshalb von den Evangelischen heftig angefeindet, von Ferdinand II 1620 zum Dekan, 1630 zum Domprobst ernannt, † 12 März 1636.

skal foregaa, og hvilken alt formaaende Magt man havde i Jesuiterne. I Bøhmen traadte i Kejser Ferdinands første Regeringsaar aarligt Tusinder og Tusinder af Protestanterne over til Katholicismen, takket være Soldaternes og Jesuiternes fælles Anstrængelser, og Bøhmen omskabtes til et katholsk Land. I Ungarn turde Kejseren vel ikke gaa frem med de voldsomste Midler, men her gaves der Jesuiternes tilsyneladende mere retfærdige Fremgangsmaade frit Raaderum. Chr. Laurentius kjender aabenbart alle disse Veje, paa hvilke man kan indliste den rette Lære i de Vantroendes Hjerter. Man skal vel afsætte de danske evangeliske Præster, som han maaske med Rette kalder simple og ulærde, men dog vogte sig for at berøve dem alt Underhold, hvorved man ophidser Folket (Art. 9). Hellere skal man ved Tilsagn om Understøttelse lokke dem til Overgang til den katholske Lære. Man skal forsyne Jylland rigeligt med jesuitiske Lærestalter for at tilfredsstille Ungdommens store Trang til Studier (Art. 11), og man skal desuden oprette Skoler beregnede baade paa Katholiker og Protestanter, hvoraf man kan vente sig en uhyre Fremgang (Art. 12). Men jeg henviser herom til Forslaget selv. —

Aktstykket findes i en Afskrift i det barberiniske Bibliothek i Rom (Manuscr. XXXIII, 104), til hvis rige Manuscriptsamling det kan være kommet ad mange Veje, men mulig er den Omstændighed, at Pave Urban VIII var af Slægten Barberini, Anledningen til at det findes der.

Sequens informatio de religione Catholica restituenda per Jutiam est Christiani Laurentij ab Arup nobilis Dani et Decani Ecclesie Cathedralis Viennensis, qui tum Romam venerat, cum hic Concilia tractarentur.

1. In Jutiam Daniæ ad auitam fidem reducendam necessum erit mittere, qui doceant; eo modo usus est Christus Apostolis dicens: Euntes docete; eodem usus est Sedes Apostolica ante 600 annos mittens Poponem in eandem

Jutiam ab Idolomania liberandam predicatum Euangelium gratie Dei; nec est alius, nam fides ex auditu, et quomodo predicabunt, nisi mittantur?

2. Docere oportebit qua in cathedris qua in scholis; populi Lutherani omnis deuotio in concionibus audiendis, ita assuetus et ita alliciendus. Juventus danica avidissima literarum bonoque ingenio predita est, et una cum literis et moribus religione sancta facile imbuatur.

3. Quandoquidem paucissimi reperiuntur sacerdotes gnari Danice lingue, opus erit in initio committere totius Jutie tam borealis quam australis curam episcopalem uni sacerdoti, qui utramque calleat, linguam Danicam scilicet et Germanicam. Bonum quoque valde erit, si is in Jutia ipsa honesto loco natus multis ibidem etiam ex nobilitate, sanguine et affinitate iunctus diuque extra patriam in exteris regionibus commoratus sit; dici non potest, quanti populus ille talem æstimet; si quoque bene in fidei controuersiis versatus fuerit, talentum et usum concionandi habuerit, modum cum hæreticis agendi nouerit, multosque antea conuerterit, facili negotio populum simplicem et sincerum ecclesie Dei aggregabit; si autem his requisitis destitutus fuerit, parum vel nihil efficiet. Ante omnia debet habere zelum religionis, ut sit aptus ad labores et promptus ad martyrium, non inhiare diuitiis et honoribus, ne sua querens causam Dei negligentius agat, multo minus deditus esse ebrietati aliisque uitiiis, ne scandalum det, sed oportet eum irreprehensibilem esse, quod vult Apostolus, uite, fame morumque integritate pollere, ut edificet et in omnibus se ipsum prebeat exemplum bonorum operum, ut is, qui ex aduerso est, vereatur nihil habens malum dicere de ipso.

4. Tali episcopo non solum tradenda erunt in initio omnia bona ecclesiastica utriusque Jutie, uerum etiam prouisio non exigua ad tempus aliunde facienda. Quia tota Jutia mirum et miserandum in (nunc?) disoluta partim ab ipso-met rege partim a milite Cæsareo deuastata et a ditioribus,

qui se ad tutiora receperunt, derelicta omnibusque divitiis spoliata et penitus exhausta est adeo ut ex omnibus bonis primis annis vix ac ne vix quidem aliquid utilitatis sperari possit, maxime cum omnia commercia ibi iaceant. Debet quoque ecclesiasticos et religiosos suis sumptibus introducere et aliquandiu, donec monasteria antiquis ordinibus restitui et noua novis fundari poterunt, sustentare aliosque lingue Danice peritos, qui nomen statui ecclesiastico dare uoluerint, iuuare, nec non paramenta, missalia, gradualia et alia id genus ad cultum divinum necessaria comparare. Taceo, quod uite necessaria, maxime uinum, quod ibi non crescit, itineribus tam mari quam terra infestis sumptibus maximis e longinquis locis aduehenda sint.

5. De huiusmodi provisione agendum cum Sac. Caes. Majestate, ut in Austria vel alia aliqua Germanie provincia una aut altera pingui abbatia huic necessitati ad tempus subveniat.

6. Absolutam debet habere Episcopus tam in spiritualibus, quam temporalibus potestatem et in eis a nullo impediri; nam priusquam Romam scribat indeque responsum habeat, non solum tempus, sed etiam bonas occasiones perdet. Si quoque ei non licuerit operariis de mercede, id est de beneficiis ecclesiasticis, providere, quomodo eos in vineam Domini conducet? Nunc non queri debet ius patronatus, sed salus animarum.

7. Ne parochi otio, licentia et occasione pereant aliosque perdant, perutile erit communitates instituere, presertim cum in Jutia rurales parochie vicine sint. Constituantur unus prepositus, doctus vir et probate uite, 6, 7, 8, 9, 10 (secundum dispositionem loci) parochorum, qui ipsius quadra simul more religiosorum, non tamen sub regula vivant et solutionem ab ipso percipiant diebus dominicis ac festiuis et alias necessitate postulante ad parochias excursuri. Videtur hoc periculosum ob casus, qui subito etiam noctu contingere possunt, sed inter duo mala minus eligendum. Sunt parochi in Germania, qui 4, 5

filiales ecclesias habent procul a residentia ipsorum distantes; nihilominus nihil negligitur. Taceo, quod in Jutia in singulis parochiis sit unus vasallus seu subditus parochi, qui ad uigilare et statim atque aliquis casus contigerit, significare obligatus erit. Poterit quoque semper populus ex cathedra moneri, ut confiteatur et paratus sit, ne aliquo casu obruatur. Inspectionem in hos proximus ex civitate parochus tanquam decanus illorum habeat, teneaturque singulis mensibus eos uisitare, de vita et moribus eorum inquirere, conciones tum Euangelicas tum catechisticas (que singulis diebus dominicis pomeridiano tempore habende erunt) scriptas exigere, hortari, reprehendere, incarcerare, amovere, ut necessitas postulauerit. Omnes hos singulis tremestribus spaciis uisitare, examinare et in ordinem redigere obligatus sit unus ex archidiaconis ecclesie cathedralis, ipsemet vero episcopus minimum singulis annis semel uel certe eius officialis cum aliis ab eo deputatis. Hoc modo tolletur otium, quod dat uitium, licentia, qua omnes deteriores fiunt, et occasio, que facit furem.

8. Ut huiusmodi parochi eo alacrius in vinea Domini laborent, poterunt canonicatus et dignitates eius non solum calcar, sed etiam premium laborum baculusque senectutis esse, ita ut nulli, nisi qui bene meritus et in parochialibus curis cum fructu et lucro anima[rum] aliquamdiu uersatus sit, conferantur aut conferri possint.

9. Siquidem ministri lutherani, licet rudes valde et indocti, magna apud populum pollent auctoritate, adhibenda diligentia magna, ut conuertantur subito, quod facilius fiet, si concedatur illis prouisio aliqua, quod nunc fit in Ungaria ab Illustrissimo Archiepiscopo Strigoniensi¹⁾. Poterunt itaque, salvo tamen iudicio melius sentientium, illi saltem, qui religionem Catholicam ex corde amplexi fuerint professionemque fidei publice fecerint signaque manifesta con-

¹⁾ Strigonium eller Gran i Ungarn var og er Sæde for en Ærkebisp, Ungarns Fyrsteprimas.

versionis sincere ostenderint, manere ad tempus in prediis parochialibus solitis et oeconomiam suam exercere, relictis tamen decimis et aliis redditibus, nec non pensione certa ex dictis prediis parochis, quorum interpretes in concionibus (cathedram tamen non conscendentes) et sacramentis administrandis esse poterunt. Alia prouisio pro hoc tempore, omnibus ut dictum est desolatis, haberi non potest. Sic satisfaciet omnibus; populus audiet conciones, et a quibus antea mendaciam, ab iisdem veritatem, multoque facilius hoc modo conuertetur. Ministri cum uxoribus et liberis habebunt sustentationem, alias non sine magno merore si non desperatione populi perituri. Parochi duplex commodum habebunt; immunes erunt a cura oeconomica, que in inicio non solum difficilis eis foret, verum etiam impossibilis, quia nec usum scient, nec modum habebunt, nec iumenta, nec alia eis suppetent, neque cum familia loqui poterunt, et nihilominus utilitatem seu pensionem inde percipient. Deinde habebunt, qui conceptus eorum latinos Danice explicent. Episcopus vero continuo in initio circumibit et attendet, ne quicquam ministri addant vel immutent, ipsemet quoque nunc in uno, nunc in alio loco concionabit.

10. Pro scholis aptissimi imo omnino necessarii sunt Patres Societatis Jesu. Est enim vocatio ipsorum et dignitas Dei cum eis. Hoc regna Polonie et Ungarie in fide conseruata, Bohemia reformata, tot populi, prouincie et loca amplissimi Imperii Germanici purgata. Sunt quoque schole ipsorum tam grate ipsis Danis, quos dixi esse ad studia propensissimos, ut olim Vilnam, Olomucium et Brunsvbergam ad seminaria munificentia sedis Apostolice pro Danis instituta tanto numero confluerint, ut modernus rex 1604 coactus fuerit publico edicto sub gravissimis poenis, nempe exheredatione, exilio, et eos revocare et in posterum ne ullus eo se conferat, cauere¹⁾. Quod si factum non

¹⁾ Ved Kristian IVs Brev af 6te Okt. 1604 (trykt i Ny kirkehist. Saml. IV, 758) forbydes dog kun, at Personer, som hos Jesuiterne:

fuisset, iam prope totum regnum Catholice religionis face illustratum esset, uix enim ullus rediit, qui non una cum literis fidem et pietatem auitam imbibit.

11. Tradenda erunt Patribus Societatis quatuor gymnasia Ripe, Viburgi, Arhusii et Alburgi, et quia quatuor gymnasia in tanta provincia, ubi tantum desiderium studiorum, minime sufficiunt, erigenda erunt collegia in nonnullis aliis civitatibus opportuniorebus, ut occasio tulerit. Pro habitatione ipsorum erunt assignanda eis monasteria, que in multis civitatibus etiamnum intacta reperiuntur una cum sufficienti provisione.

12. Ut iuventus studiis alias et Patrum scholis, ut notissimum est, additissima eo facilius alliciatur, expedit seminaria penes singula collegia instituere, que ad tempus libera debent esse omnibus tam catholicis, quam hereticis; hoc modo non poterit non immensus progressus sperari. Postquam vero heresis exstirpata fuerit, poterunt adolescentes ad seminaria admittendi statui ecclesiastico se iuramento astringere.

13. Hujusmodi usibus applicanda sunt monasteria eorum, qui solitariam vitam degerunt, eruntque alia pro eis, ubi Jutia respiraverit, fundanda. Monasteria vero eorum, qui activam vitam ducunt, eisdem restituenda.

14. Seminariorum patronus debet esse episcopus; nullus in ea recipiendus preterquam ab ipso; visitabit quando voluerit et disponet ut ei in Domino uidebitur. —

Hæc ex zelo religionis et amore erga patriam suggestus ego Christianus Laurentius ab Arup, B. Theologie

ere opdragne, maa stedes til noget Kald i Kirke eller Skole. Ved Brev af 10 Juni 1613 bestemte Kongen, eftersom han havde erfaret, at mange af hans Undersaatter baade af adelig og uadelig Stand skulde være Tilhængere af papistisk Lære, at saadanne skulde være arveløse og udelukkede fra Embeder (Pontoppidan, Annales III, 610—611). Endelig bleve disse Bestemmelser i Reccessen af 1615 Art. 1 forøgede med et Forbud imod at slige Papister boede her i Riget.

doctor, Cathedralis Ecclesie Viennensis Decanus, Sac. Caes. Majest. a Conciliis Rome 22 Martii anno 1629, addita hac protestatione: licet ex Jutia ipsa oriundus consanguineos et affines ibi habeam etiam nobilitate insignes iamque 24 annis in exteris regionibus degerim, Posonii¹⁾ in medio rabidorum hereticorum non sine, que dei gratia est, conversione plurimorum 6 annis in summo templo cathedre prefuerim, uariaque ibi pro religione catholica pericula, maxime quando Bethlehem Gabor civitatem occupaverat, emensus fuerim, nihilominus me penitus imparem tanto oneri, imo indignissimum agnosco, dominis meis orans, ut ad hanc non minus calamitosam, quam copiosam [operam?] operarios mittere et patrie mee de idoneo pastore, qui sanguini Christi cooperari velit et possit, prospicere dignentur.

Til Hr. Steenstrups foranstaaende Meddelelse kan Udgiveren føje følgende Stykker, vedrørende samme Emne, hvilke dels ved andres, dels ved egne Arkivundersøgelser ere fremdragne.

1. Uddrag af Matriklen over Jesuiternes Collegium Germanicum i Rom (meddelt af Dr. A. G. Ahlqvist i Vexiø). Blandt de her forekommende Danske kjendes andensteds fra, saa vidt vides, kun Jo. Kydius eller Mag. Jens Jørgensen Kyd, om hvem der kan henvises til Udgiverens Kbhvns. Univ. Hist. III, 155 Not.

2. Brev, dat. Prag 4de Maj 1608, fra Sigismund Grellius til Paulus Boxa, Jesuiternes Viceprovincial i Polen og Lithauen, indeholdende mærkelige Oplysninger om de højt flyvende Planer, Katholikerne dengang havde om Underkastelse af Nordens Lande. Brevet er ved et eller andet Tilfælde kommet en dansk Diplomat (D. Jonas Charisius) i Hænde, blandt hvis efterladte Papirer det endnu findes i samtidig Afskrift.

¹⁾ Posonium er det latinske Navn paa Presburg (magyar. Posony).

3. Forordningen af 28de Februar 1624 »Om Muncke oc Jesuviter, som sig hid ind i Rigit hemmeligen begiffuer: Der nest at ingen indfødde Vndersatter maa studere vdi Pryssen, enten der som voris Religion gaar i suang eller andenstedts: Derforuden om andre Secters hemmelige Prædicken oc Sammenkomst« — aftrykt efter et samtidig trykt Blad med denne Titel. Om Anledningen til denne Forordning se Ny kirkehist. Saml. V, 843; Historiske Kildeskrifter II, 725—6.

4. Et Brev af 14de September 1625 fra Biskop Niels Paaske i Bergen til Professor M. Christen Longomontanus, der viser Stemningen under den truende Fremgang, som de kejserlige havde i Tydskland.

5. Kongebrev af 22de Maj 1632 til Universitetet, hvorved det paany tillades danske Studenter at rejse til Universitetet i Königsberg, da Jesuiterkollegiet i Braunsberg nu var opløst.

6. Universitetsprogram af 24de Juni 1641, hvorved de akademiske Borgere indbydes til at høre en Tale, som Michel Pedersen (fra Kjøbenhavn) vilde holde, og hvori han vilde bekjende sin Vildfarelse, at han under en Sygdom i Italien var gaaet over til den romerske Kirke. Her til kunde føjes, at iblandt Pontoppidans Kollektanea, Thottske Saml. 1576. 4to, findes bl. a. S. 575—95: Mag. Michaelis Petræi Dani postea Pastoris Hundslund (nu Dronninglund) in Vandalia excusatio de ingressu suo in Religionem Pontificiam facto Genuæ anno 1639«.

1.

Nicol. Michaelius ex Dania Viburgien. annorum 25. dioec. Viburgien. theologus, venit 11 Nov. 1574. Dimissus propter ingenium et mores.

Matthias Merfeldt Hafniensis Danus dioec. Seelandiæ n. parentibus honestis non catholicis. Logicam absolvit diversis in locis. Lithuanianæ fuit ex congregatione B. V. per 3 annos. Promotus a P. Generali annuente Ill^{mo} Comensi

Venit in Sept. 1606. annorum 25. Destinatus ad Logicam. Dimissus est, quia cum habuisset voluntatem discedendi eo quod rex Daniæ edictum quoddam fecisset contra eos qui in seminariis præs. Societatis alebantur et operam literis dabant, timeret ne sua bona perderet et in patria in posterum vivere non liceret, et licet multis mensibus laboratum sit, ut ista non timeret speraretque nihil sibi defuturum.

Jo. Kydius Hafniensis parentibus hon. non cath^{icis} ipse conversus ante 7 annos Braunsbergæ. Phil^{am} absolvit Olomucii. Promotus a P. Generali annuente Ill^{mo} Comensi. Venit Sept. 1606, ann. 23. Discessit 1610 sacerdos, satis bene se gessit. Sed cum a Card. Dietrichstein canonicatum accepisset, ita male ac superbe egit, ut ab eo eiici oblato canonicatu debuisset.

2.

Admodum reverendo in Christo patri Paulo Boxæ societatis Jesu, salutem & felicitatem S.S.

Redeuntem me nuper ex Iberia, tristissimæ profecto, de commota in societatem vestram a quibusdam regni Poloniæ magnatibus procella persecutionis, exceperunt literæ. Pro meo avtem erga laudabile ordinis vestri institutum amore indolui, compatiens vobis prorsus innocentibus, & persecutoribus gravissime succensens: verum patientiæ scuto pro tempore obarmati, certissimum coelitus præstolemini brevi avxilium: siquidem divina Majestas ecclesiæ suæ strenuissimos athletas hæreticorum tumultuosis permittit qvidem ad tempus agitari factionibus, sed nunquam obrui; durate proinde & vosmet rebus servate secundis: dubio procul tolerantiae vestræ probe perspecta panoplia, non solum in Polonia pristinam tranquillitatem, sed etiam in omnibus regnis aqvilonaribus, vestri contubernii una cum religione catholica numerosam Deus præpotens largiturus propagationem. Potissimum vero, ubi Sigismundus pientiss. rex vester, avito & hæreditario regno occupato, portum illum Helsburgensem in Svedia, stationis commoditate, capacitate, lignorum pro navium fabricatione vicinitate copiaeque, multo nobiliorem, ut ferunt, Anconitano, regi catholico elocaverit, ut fabricatam ibidem ingentem navium classem in

vicina regna & emporia maritima, hæretica contagione conspurcata, secundo Mavorte expediens, illa catholico submittat jugo iterum: qvæ sane hactenus potentia navali nimium elata, omnem zelosis pro domo dei pectoribus ad septentrionem præcluserunt accessum. Qvod ipsum etiam superioribus annis prudenter Gregorius decimus tertius vigilantia sua pastorali animadvertit, qvi cum rege Hispaniæ clanculum negotio communicato, ut hac super re legationem ad Svediæ regem extemplo decerneret, effecit. Sed proh dolor, temporis iniquitate utrinque remorati. Atque felicius a Clemente octavo & moderno Pavlo quinto pontificibus per serenissimam Græcensem principem Mariam, piæ recordationis, apud utrumque generum nuper est transactum illud negotium, hac tamen inter reliqvas conditione, ut Philippus rex necessitate propediem postulante, expeditioni in Sveciam bellicæ pro regia sua potentia manus porrigat avxiliares. Cui equidem libenti et alacri responsurus animo, qvatenus hoc adminiculo, præfato potiatur portu, immensum universæ ecclesiæ postmodum conciliet gaudium incrementumqve, & omnibus suis evadat formidabilis adversariis. Qvamobrem quis zelosior catholicorum hoc inavdiens vel obscuro saltem rumore in sinu non gestiret, omnisqve tribulationis nomine religionis exanthilatæ oblivisceretur? Vestra quoqve Reverentia, ejusmodi consolationis fiducia cum commilitonibus certo certius subnixa, nullos præsentis curet magnopere tempestatis impetus, solummodo civilis in Polonia tumultus benignam catastrophem, favstam belli Svedici transactionem, & fortunatum consilii expositi successum, jugibus apud Deum precibus & sacrificiis una cum religiosis suis symmistis interim non gravetur implorare: nec minus etiam idoneos qvospiam ad uberrimam illam vineam excolendam operarios præparare dignetur, qvorum admodum ferax ordinis vestris (!) seminarium. Cæterum hoc secretum, consolationis uberioris ergo Rev^{tiæ} vestræ nunc detectum & mihi sub rosa a qvodam meo amicissimo concreditum pavlo ante in avla Hispanica, non nisi prudentioribus vestris patribus denudabitis, donec occultis maturetur consultationibus utrinque ad prosperum effectum. Interea qvam rectissime cum contubernalibus valebitis, patrem Schargam, P. Kartzium &

P. Frillerum ex me officiosè salutabitis, primaqve occasione rescribetis. Pragæ pridie ascensionis Dominicæ, anno 1608.

Admodum reverendæ Paternitati vestræ semper de-
ditissimus

Sigismundius Grellius. D.

Udskrift: Admodum Reverendo in Christo patri Pavlo Boxæ, societatis Jesu per Poloniam & Lithuaniam viceprovinciali, amico suo plurimum honorando.

Cracoviæ.

Orig. i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1305 Fol., Nr. 58.

3.

Wi Christian den Fierde, med Guds Naade, Danmarekis, Norgis, Wendis oc Gottis Konning, Hertug vdi Sleszvig, Holsten, Stormarn oc Ditmersken, Greffue vdi Oldenborg oc Delmenhorst etc. Giøre alle witterligt, at eftersom Wi Naadigst komme vdi Forfaring, huorledis den Rommerske Paffue med sit Anhang nu nyligen vnderskeedelige Muncke, særdelis Dominicaner, Jesuviter oc andre, hijd i Rigit hemmeligen haffuer indskicket, som de mange Aar forleden affskaffede Wildfarelser oc Superstitiones vdi Vore Riger oc Lande paa ny sig skulle befitte at indføre, oc der met Bibelen oc Guds alleene saliggjørende Ord menniglich at giøre affhendig (Som det, huilcket icke nock vdførligen Guds den Allermectigstis Villie oc den Saliggjørende Lærdom om voris eniste Frelsere, vor HERre JESu Christo, Osz forestiller) oc der imod Paffuens Decreta oc Menniskelige Traditiones i stedet at paaføre: Saa endog Wi vel vide Osz at besinde, huor gantske indtet all Menniskelig Forsiunlighed vdi saadanne Sager at affvende aff sig selff kand forrette, meden den Allershøyeste Guds verck det at vere, bekiender, som naadelig for samme sin eenbaarne Søns skyld alt dette vil affvende, som hans Naffns Ære kand komme til Forhindring. Dog effterdi Gud den Allermectigste Osz disse Riger vdi den sande Guds fryct at forestaa og hantheffue naadeligen befalet, haffuer Osz villet burdt, saadant, saa vijt Osz mueligt oc Wi vijde det at kunde giøre, med hans Guddommelig Mayestetis hielp at forekomme, oc dette Woris Mandat det belangende at lade vdgaæ.

For det Første, ville Wi alle Paffuiske Muncke, Jesu-viter, presbyteros seculares oc andre saadanne Geistlige Personer, vnder deris Liffs fortabelse gantske oc alddeelis haffue forbuddet, sig her vdi Vore Riger oc Lande at begiffue oc lade befinde, som de, huilcke atskillige vdi disse Riger, Gud den Allermectigeste vere ævindelig æret, gantske vbekiente oc vhorste noviteter oc Superstitiones imod Voris Confession, Kircke Ordinantz oc atskillige publicerede Forordninger stridende, sig ville vnderstaa Osz at paatrengte oc indføre, huilcket vdi fremtiden stor Guds Fortørnelse, Veenighed oc Tuedract kunde foraarsage.

Dernest, saa fremt nogen sig vnderstaar, saadan Folck vijdende at Herbergere oc vnderholde, eller oc steder dennem Huse, huor de deris Romerske Ceremonier oc Superstitiones kunde fulddriffue, de skulle staa til Rette, som de mutvilligen sig imod Voris Mandater oc Befalinger stiller.

I lige maade ville Wi oc vnder Voris høieste Vnaade oc Straff som vedbør, haffue forbuddet oc affskaffet alle andre Sectors hemmelige exercitier, Øffuelser, Prædicken oc Sammenkomst, som de der ere imod denne Voris Christelig Bekiendelse, som Anno 1530 til Augszborg aff Voris Religions forvanter er offuergiffuen, oc nu vdi disse Vore Lande oc Riger, Gud vere loffuet, hørís oc vnderholdís.

For det Sidste, effter som Wi Naadigst forfarer, een deel Voris Vndersatter at begiffue sig til Brunszberg oc andre forbudne Steder i Pryssen at studere, oc paa det saadant vformercket kand affgaa, da begiffuer de sig først, naar de der vdkommer, saa oc naar de ere til sinds at begiffue sig paa hiemreysen igien, til Königsberg, oc der tage Bevijsz, sig at haffue studeret en tiydlang, paa det deris færige Forset disz hemmeliger kand i verck stillis. Da paa det saadant maa forekommis, ville Wi hermed huer oc en alvorigen forbuddet haffue, nogetsted vdi Pryssen, huor det oc vere kand, at studere eller gaa til Skole, saa fremt de derfore icke ville straffis, som ved bør, oc effter forige Voris derom vdgangne Forordning; Oc der foruden alldrig vdi nogen Vore Riger oc Lande stedís til nogit Geistlig Kald, Skole eller Kircketieniste, paa Landet eller i nogen Kiøbsted.

Huor effter alle oc en huer sig haffuer at rette. Giffuet paa Vort Slot Kiøbenhaffn, den 28. Februarij, Anno 1624. Vnder Vort Signet.

Christian.

4

Gratiam & pacem J. Christi D. N.

Magnifice Dn. Rector.

Vestris de rebus longo jam temporis intervallo nihil nobis perscriptum est certi. Rumores quidem heic sunt disseminati de obitu honoratissimorum quorundam apud vos hominum; sed illi ἀδέσποτοι propemodum. Certe tanta in Christiano orbe jam nunc est anxietas malorumque omnium (Culpæ & Poenæ) Lerna, ut pestis laud injuriâ portus optati loco habeatur! Res fluere videntur ad Monarchatum Cæsareo-Hispanicum, qui vehiculum est Monachatus seu Jesuitismi. Exsurge itaque Domine Jesu, sceptroque tuo ferreo correpto confringe hostes pusilli Gregis tui prætumidos, infinitam molientes vastitatem, vasorum instar figlinorum, ne prævaleant portæ Inferorum Ecclesiæ Tuæ, quam Tanti es mercatus. De pluvia prodigiosa Schedulam hanc vobis transmittito, ne desim officio. In Domino Jesu valeat Magt^{ia} Vestra cum vestris omnibus vivatque quam diutissime. Bergis postrid. Id. VII br. A° MDCXXV.

V. M. S.

N. Paschasius S. B. mpp^a.

Nicolaum hunc Klode testimonium Universitatis expetentem adjutes quæso ὅσον μὲν δυνατόν.

Udskrift: R^{do} & clariss^o Viro Dn. M. Christiano Longomontano, in R. Acad. Hafniensi Mathematicum Professore celeberrimo, & pro tempore Rectori Magnifico, Domino, amico et in Christo fratri longe charissimo.

Hafniam.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 195.

5.

Christian den Fierde med Gudtz Naade Dan-
marchis, Norgis, Wendis och Gottis Koning.

Vor synderlig Gunst thillforn. Wiider, att efftersom
wij naadigst nogen thid forleden wor Forbud haffuer ladett
vdgaa, att ingen, som studerede, schulle begiffue sig till Kons-
berg vdi Pryssen, formedelst huis Fahre samme Vngdom
kunde tillstaa aff dett iche langt der fra beliggende Jesu-
vitische Collegio till Brunsbergh, huorheden en Deel wfor-
mercht fra Konsberg formerchtis sig att begiffue; Och wij
naadigst nu forfare samme Jesuvitische Collegium iche lenger
till Brunsberg eller i denn Egen att were, Da haffuer wij
saadant wort Forbud naadigst efftergiffuet och wille till latt
haffue huer och en, effter sin Leylighed, att begiffue sig till
forsch^{ne} Kønsberg Vniuersitet att studere, saa lenge der
ingen fare wdaff forbemelte Jesuvitische Collegio kand were
att formode. Der med scheer wor wilge. Befalendis eder
Gud. Skreffuitt paa wortt Slott Friderichsburch, den 22 Maij:
Anno 1632. Wnder Vort Zignett.

Christian.

Udskrift: Osz Elsch^e Hederlige och Høylerde Rectorj och
menige Professoribus wdj Vniuersitetit wdj wor kiøbsted
Kiøbenhaffn.

Paategnet: Lest in Consistorio den 23 Maij 1632.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 190.

6.

In Orationem habendam a Michaële Petri Hafniensi,
qvå Pontificii obsequium publice renuntiaturus est,
erroresque veniam ab Orthodoxa ecclesia precaturus.

(Efter en længere almindelig Indledning om, hvorledes
Mennesket let er udsat for Fejl og Fald, fortsættes saaledes:)
Id ita esse periculo suo expertus est Michaël Petri Hafnien-
sis: qvi cum apud maximam in Liguribus Civitatem in mor-
bum incideret, jamqve a Clericis illic Regulalibus (!), qvi
ministrant infirmis, crebro visitaretur, sive phrenesi correptus,
sive metu (qvemadmodum Petrus) percussus, agnitam veritatem
abnegavit, seque in ordinem istum conjecit. Recuperata vero

sanitate videns dolensqve se tam turpiter errasse, abjurato isto vivendi instituto, in Patriam simulque veritatis viam per Dei gratiam rediit. Qvod grande suum delictum publica (cras hora duodecima in Avditorio inferiori) oratione, jussu Magistratus, deprecari constituit. Vestrum igitur est Academici cives ad præstitutum illic tempus comparere, Deoque nobiscum gratias agere, qvi, ad iram tardus, iniquitates, peccata et defectionem benigne condonat, qvòd membrum hoc nostrum a nobis non plane avelli, sed corpori suo postliminio qvasi restitui passus sit. P. P. Hafniæ VIII. Kalendas Qvintilis Anni CIO IO CXLI.

Jussu Magnifici Rectoris

Petrus Spormand

Acad. Notarius.

Konsistoriets Kopibog III, 513.